

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

Új generáció és régi szerepek egy krónikás szemével:
társadalmi elitek, királyi hatalom és generációváltás II. Richard idején
Thomas Walsingham krónikájában

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Nyugat-Európa a XIV. század végén.....	4
A gyermekkirály megítélése	8
Az önjelölt régens	10
Kísérletek John of Gaunt eltávolítására	11
A legjobb ember, Anglia reménye	14
A lesüllyedt ország.....	16
III. Edward és utódainak emlékezete	19
Konklúzió	23
Felhasznált irodalom	26
Mellékletek	28
Képtár	29
Képek jegyzéke	30

Bevezetés

Munkám alapvetően egy, a korszakot távolabbról érintő felismerésből indul: az 1377 és 1382 közötti öt éves periódusban számos európai országban történt uralkodóváltás és hozzá kapcsolódóan az elitek részleges vagy közel teljes cseréje lezajlott. Dolgozatomban az említett váltást Anglia kapcsán próbálom bemutatni Thomas Walsingham *Chronica maiorajára* alapozva. Az öt éves időszakban történt változásokon túl, fontosnak tartom tárgyalni azok hatásait is, elsősorban a királyi tekintély és az uralkodó családon belüli konfliktusok kérdésében. Dolgozatom megírásához Thomas Walsingham krónikájának James Clark által gondozott kiadását használtam fel. Az elbeszélés elemzésekor a történetíró személyes állásfoglalását keresem, azt vizsgálva, hogy a szövegben II. Richard uralmának tárgyalásakor hol, és milyen kontextusban jelenik meg egy új periódus, illetve a generációváltás gondolata.

Alapvető kérdésem, hogy milyen változásokat hozott Anglia helyzetében az idős III. Edward után két generációval fiatalabb II. Richard uralma, akinek nagybátyjai árnyékában kellett felnőnie. Igyekszem továbbá megvilágítani, hogy a korszakban miként látja az angol állapotokat egy, az uralkodó arisztokráciát kívülről szemlélő - ám egyes esetekben közvetetten érintett - krónikás, és szemében milyen veszélyekkel járhat, ha egy gyermekkirály ül trónon.

Nyugat-Európa a XIV. század végén

Európában a politikai és társadalmi feszültségek a XIV. század végére oly mértékben kiéleződtek, hogy számos helyütt és területen komoly válságot idéztek elő. A kronológiai táblázatokat vizsgálva ugyanakkor jogosan tehetjük fel a kérdést: mi történik Európában? Korszakváltás vagy leginkább csupán generációváltás? Az 1377 és 1382 közötti öt éves időintervallumban Nyugat-Európa több országában a már évtizedek óta regnáló személyek sora lecserélődött. Az uralkodók halála sok esetben a királyi apparátus jelentős megváltozását is jelentette, ami a nemzetközi viszonyokra is rányomta a bélyegét. A következőkben nagyon röviden jelzem a folyamat főbb állomásait.

A Német-római Birodalom területein történő uralkodóváltás, ugyan nem járt különösebb nehézségekkel, az azt kísérő zavargások már IV. Károly regnálásának végén ismételten felütötték fejüket. II. Venczel alig 18 éves volt, mikor apja nyomdokaiba lépett, ám IV. Károly tapasztalt hivatalnokai a kezdetektől mellette álltak. A XIV. század végén a belső konfliktus legnagyobb szikráját a nemesség és a városok¹ viszánya okozta. Ugyan hosszútávon a fejedelmek több ízben diadalt arattak a városok felett,² de az összetűzésekben ők is meggyengültek. Leginkább a lakosság szenvedte meg a kétoldalú nyomást, ennek eredményeképpen a korszakban gyakoriak voltak a felkelések.³

Jól ismert, hogy a pápaság helyzete is gyökeres változásokon ment keresztül a XIV. század végén. A pápaság avignoni periódusának végét elérkezettnek látó XI. Gergely úgy határozott, székhelyét visszahelyezi Rómába. 1376-ban elhagyva Avignont visszatért a keresztény világ korábbi székvárosába, mielőtt azonban az új állapot megszilárdulhatott volna, XI. Gergely a következő esztendő márciusában elhalálozott. Az új pápa, VI. Orbán Rómában szervezte újjá székhelyét, azonban a bíborosokkal való rossz kapcsolata az egyházat újabb szakadáshoz vezette. A kardinálisok kivonultak Rómából, érvénytelenítették VI. Orbán kinevezését, majd

¹ A városok megerősödése a fejedelmi hatalom kárára rendkívül nagy ütemben történt. Az 1376-ban alakult sváb városszövetség alig egy évtized alatt már csaknem 40 várost számlált tagjai között. JONES, Michael (ed.): The New Cambridge Medieval History – volume VI. c.1300-c.1415. Cambridge. 2008. 557.

² Az egyik legnagyobb győzelem 1388. augusztus 23-án Döffingennél volt, ahol II. Eberhard diadalt aratott a sváb városok fölött. JONES 2008. 557-558.

³ JONES 2008. 558.

saját egyházfőt választottak VII. Kelemen személyében. Az új pápa székhelyét hamarosan visszahelyezte a korábbi székvárosba, Avignonba.⁴

Az új állapot ismételten egy teljesen új helyzetet teremtett az európai történelemben. A korábbiakban is volt példa arra, hogy az uralkodók érdekeik érvényesítésére ellenpápát állítottak a pápával szemben, itt azonban egymástól függetlenül két, külön apparátussal rendelkező egyházi központ alakult ki. A nagy nyugati egyházszakadás nem csupán a pápai hatalmat ásta alá alapjaiban, de a keresztény uralkodókat is két táborra osztotta. VI. Orbán Anglia és a német területek támogatását tudhatta maga mögött, míg az Avignonban székelő pápa jó viszonyt ápolt a francia királlyal, az Ibériai-félsziget uralkodóival és Nápolyal.⁵

Kasztíliában II. Trastamarai Henrik (1369-1379) fivére, Pedro megölésével szerezte meg a trónt. Egy évtizedes uralma alatt erőszakos úton eltávolított testvérének híveivel szemben kellett megvédenie koronáját. Az ország háborúhoz zsoldosokra támaszkodott, elsősorban V. Károly connetable-jának, Bertrand du Guesclin csapataira. A polgárháborún túl Henriknek külső fenyegetéssel is szembe kellett néznie I. Ferdinánd portugál király (1367-1383) személyében, aki IV. Sancho örököseként magának követelte a kasztíliai trónt. A vizsgált öt éves időszakban, ezen a területen is uralkodóváltás történt, Henriket fia, I. János (1379-1390) követte a trónon. A király helyzete bel- és külpolitikát tekintve egyaránt szorongatott volt. Kasztíliában a polgárháború során megerősödött a nemesség, valamint a pestis terjedése is tovább növelte a belső feszültséget.⁶ Az új uralkodónak II. Richard nagybátyjával John of Gaunttal kellett megküzdenie Kasztília megtartásáért, amiben kezdetben sikertelen volt. Henriknek és fiának regnálásának idején megfigyelhető, hogy a francia és az angol támogatás kérdése döntő jelentőségű lehetett a belpolitikai harcokban.⁷

A társadalmi és gazdasági feszültségek Angliát és Franciaországot sem kímélték. Franciaország stabilitását illetően az elvesztett területeken és a vesztes háborúkon túl további gondot okozott a vezető elit legitimitásának megkérdőjelezhetősége. A Valois dinasztia hatalmának megszilárdítását intézkedések⁸ sorozatával orvosolta V. Károly, s ugyan ő a hadseregben is újításokat vezetett be Bertrand du Guesclin támogatásával.⁹

⁴ JONES 2008. 624-627.

⁵ JONES 2008. 628-629.

⁶ A fekete halál miatti elégedetlenségért a lakosság a zsidókat tette felelőssé, ezért az uralkodó rendeletet hozott a vétkesnek megítélt népcsoporttal szemben, gettókba kényszerítve őket. O'CALLAGHAN, Joseph F.: A History of Medieval Spain. London. 1994. 524-528.

⁷ O'CALLAGHAN 1994. 528.

⁸ 1361-ben törvénybe rögzítették a királyi birtokok (később a hercegieket is) elidegeníthetlenségét és feloszlatatlanságát. Egy 1373-es rendelet kapcsán Károly 14 éves korban határozta meg a felnőtttség határát, valamint az öröklési rendszerben is újításokat tett. Kizárta a nőágon való öröklést, a primogenitúra mellett a királyhoz legközelebbi férfi rokon következett fiú örökös hiánya esetén. JONES 2008. 425.

⁹ JONES 2008. 425; 427.

V. Károly fizikuma révén kevésbé volt alkalmas a lovagkirály ideáljának megtestesítésére, ám a törvényalkotó tevékenysége eredményeképpen megszilárduló belső állapotok kapcsán összességében pozitív uralkodói kép alakult ki róla. Feltételezhetően ebben az is közrejátszik, hogy utódjához és elődjéhez viszonyítva regnálása alatt az ország lényegesen nagyobb kül- és belpolitikai stabilitással rendelkezett. Halálakor,¹⁰ 1380-ban alig 12 éves fia követte a trónon, aki nagybátyjai ambiciózus vetélkedése közepette kezdhette meg uralkodását, melynek drasztikus következményei lettek az ország jövőjére nézve. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy az új uralkodó a mentális állapota későbbiekben jól érzékelhetően megromlott, és ezzel teljesen kiszolgáltatottá vált apja testvéreinek. Bár formálisan VI. Károly ült a trónon, a tényleges hatalom az előző generációhoz tartozó királyi hercegek kezében volt, akik saját hatalmi bázissal rendelkeztek.¹¹

Françoise Autrand elveti azt a nézőpontot, amely szerint a XIV. század végén csupán annyi történt, hogy Franciaországban a bölcs királyi tükröt felváltotta egy örült uralkodói kép a nép körében. A kutató kihangsúlyozza, hogy Károly elsősorban harcos és a lovagi elvárásoknak megfelelő herceg volt, és miután szellemileg már egyre kevésbé vált alkalmassá az uralkodó feladatkör betöltésére, akkor is szeretett¹² királyként létezett alattvalói köztudatában.¹³

Walsingham az uralkodó megkoronázása kapcsán hosszasan becsmérli a francia nemességet, amiért megfogalmazása szerint nekik is védelemre lenne szükségük az angolokkal szemben. A lázadások a korszakban megsokasodtak, 1381-ben VI. Károlynak uralkodása első esztendejében máris egy felkeléshullámmal kellett szembenéznie az ismételten kivetett adók miatt. Walsingham elbeszélésében hasonló káoszt ábrázol a francia területeken, mint egy évvel később Angliában.¹⁴

A krónikás Anjou Lajos haláláról (1384) Nápoly kapcsán drámai elemekkel ötvözve emlékezik meg. A herceget egy becsületét veszített nemesként ábrázolja, aki elvesztette királyságát és az őt támogató nemeseket részben a Durazzói Károlyval való háborúban, részben pedig a kitörő pestisjárványban, melyben ő is elhunyt. Lajos azon túl, hogy V. Károly teljes uralkodása alatt viselte a hercegi címet (1356-1384), VI. Károly uralkodásának kezdetén is az egyik legbefolyásosabb személynek számított.¹⁵

¹⁰ Walsingham a helyzetet még inkább drasztikusan festi le krónikájában, mikor felveti annak a lehetőségét, hogy V. Károlyt saját emberei mérgezték meg. A krónikás ellenszenvének egyik legfőbb oka, hogy V. Károly nem VI. Orbánt támogatta, hanem az avignoni pápát. CLARK, James G. (ed.): *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham 1376–1422*: Transl. David Preest. Woodbridge. 2005. 111.

¹¹ JONES 2008. 424-425.

¹² Françoise Autrand megfogalmazása szerint *“the well beloved”* azaz *„a szeretett.”* JONES 2008. 425.

¹³ JONES 2008. 425.

¹⁴ CLARK 2005. 114; JONES 2008. 429.

¹⁵ CLARK 2005. 220.

A történészek között elfogadott nézet, hogy Angliában III. Edward félévszázados uralma¹⁶ az 1370-es években gyengülés jeleit mutatta. A regnálásának jelentős részét kitevő külhoni sikereket felváltották a francia győzelmek, mind katonai, mind pedig diplomáciai téren. III. Edward örökösének kérdése is ezekben az években vált kérdésessé. 1368-ban elhunyt második legidősebb fia, Lionel, Clarence hercege.¹⁷ 1369-től kezdve Edward egyre inkább elvonult az államügyektől korának és egészségi állapotának okán, és egyre több időt töltött a krónikások által meglehetősen negatív jelzőkkel ellátott Alice Perrersszel.¹⁸ A Fekete Herceg egészségi állapota is sokat romlott spanyolországi hadjárata óta, 1370-ben Aquitániából is hazatért. A herceg 1376-ban elhunyt, akit apja is követett a következő esztendőben. A trónt végül III. Edward unokája, a korábbi trónörökös fia,¹⁹ az alig 10 éves Richard foglalta el.²⁰

George Holmes megítélése szerint III. Edward politikájának legfontosabb sarokköve a nemességgel való kivételesen jó viszony volt.²¹ A történész ugyanakkor párhuzamot von Anglia helyzetében a hatvanas illetve hetvenes évek között. A király befolyásának egyre növekvő hiánya a korábbiakban ismeretlen problémákat eredményezett. Peter de La Mare az angol parlamentben nyíltan megvádolta az angol arisztokrácia jelentős részét, miszerint a királyi pénzekből és a pamutkereskedelem árán kívántak a lordok meggazdagodni. Holmes az 1376-1381-es periódus bonyodalmait a megosztott hatalomgyakorlásnak tulajdonítja. Walsingham leírja, hogy Peter de La Mare sérelmein túl a király belső körének néhány személyét²² irányítottan megnevezte. Az ország belső meggyengülése a történész leírásából érezhetően a hetvenes évekre tehető, legfőképpen Edward halála utánra; Walsingham a krónikájában a belső megosztottságot a későbbi évek során tárgyalja, narratívája elején leginkább az ország belső, vallási megosztottságára helyezi a hangsúlyt, és ebben látja az elsődleges megosztó tényezőt.²³

¹⁶ Érdekes kérdés lehet, hogy egyes területeken mennyiben nehezítette meg az uralkodóváltást a korábban hosszú ideig regnáló király rendszerint stabil uralma (Nagy Lajos, III. Edward). Egy III. Edwardhoz hasonlóan hosszú ideig uralkodó király alatt feltételezhetően az arisztokrácia „elszokott a változásoktól”.

¹⁷ TUCK, Anthony: Richard II and the English Nobility. London. 1973. 8.

¹⁸ Walsingham krónikájában szóra sem érdemes szajhának titulálja Alice Perrerst. CLARK 2005. 32.

¹⁹ Richard idősebb fivére 1372-ben hunyt el, így ő vált a Fekete Herceg örökösévé. DOYLE, James E.: A Chronicle of England B.C. 55-A.D. 1485. Roberts & Green. London. 1864. 321.

²⁰ KEEN, Maurice H.: England in the Later Middle Ages 2nd edition. Oxford. 2003. 207.

²¹ III. Edward egy olyan folyamatot fordított javára, mely miatt apja trónját veszítette. Azáltal, hogy a hatalom gyakorlás szempontjából problematikus nemeseket, a belső körébe fogadta nagyobb ellenőrzést gyakorolhatott felettük. BOTHWELL, J. S.: Edward III and the English peerage. Woodbridge. 2004. 156.

²² Alice Perrest az eset miatt eltávolították az udvarból, de az év végére már visszatérhetett Edwardhoz. Néhány hónappal a parlamenti felszólalás után a kedélyek csillapodtak, így 1376-ban jelentős változás még nem történt a vezető arisztokrácia személyi összetételében. HOLMES, George: The Later Middle Ages 1272-1485. Thomas Nelson and sons Ltd. 1962. 184.

²³ CLARK 2005. 26, HOLMES 1962. 123; 183-184.

II. Richard regnálásának első éveiben további bonyodalmat okozott, hogy nem jelöltek ki mellé régensuralkodót,²⁴ így 1369 és 1381 között nem volt tényleges vezetője az országnak. II. Richard alakja a mai történészek által sokat tárgyalt téma, személyisége rendkívül összetett, döntései kimeneteléért sok esetben a környezetét tartják felelősnek. Walsingham középkori krónikás is megjegyzi 1387-ben, hogy a király személyes köre nem tanítja semmire az ifjú uralkodót.²⁵ A belpolitikai feszültségeket tovább növelte, hogy a királyi hercegek, II. Richard nagybátyjai, közel sem rendelkeztek akkora befolyással unokaöccsükre, mint az uralkodó közvetlen tanácsadói. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül a tényt, hogy tekintélyük az országban, egyes esetekben akár a királlyal is vetekedett, erre a későbbiekben térek vissza.²⁶

A XIV. század utolsó két évtizedében Angliában jól érzékelhetően megváltozott az ország vezető elitjének összetétele. Az 1381-es parasztfelkelés után a király körül egyre inkább kialakult egy kör, ami rendszerint szemben állt a régi arisztokráciával, főként a korábbi generációhoz tartozó királyi hercegekkel. Az 1386 és 1388 közötti periódus alapjaiban rengette meg a királyságot, ugyanis kis híján polgárháború tört ki Írország hercegének válása okán. A király végül engedni kényszerült, de uralkodásának végén 1397 és 1399 között újabb tisztogatás kezdődött meg a nemesség soraiban, ezúttal II. Richard kezdeményezésére. Rendszerint koholt vádak alapján ítélték el az uralkodó számára veszélyesnek vélt egyéneket, a fő, háttérben megbúvó ok azonban az 1386-1388-as eseményekben való részvétel volt. Mindezek után a szigetország lakóinak még egy dinasztia váltással is szembe kellett néznie a század utolsó éveiben.²⁷

A gyermekkirály megítélése

Walsingham az események ismertetésén túl több esetben maga is kifejti állásfoglalását. A krónikájában szélesebben tárgyalt időszakban (1383-ig) II. Richardról meglehetősen kevés szó esik. Ennek több oka is lehet, a krónikás elsősorban a vallási kérdések megvitatására koncentrált, hiszen St. Albans-i apát lévén Walsingham számára ez bírt a korszakban a

²⁴ John of Gaunt, bár kétségtelenül nagy befolyással és vagyonnal rendelkezett a régensszerep betöltésére az egyházzal és a londoni néppel való rossz viszonya miatt kinevezése nagy ellenzékre talált volna. A londoni nép a néhai Fekete Herceg özvegyével lényegesen jobb kapcsolatot ápolt, de politikai tapasztatlansága valamint neme okán szóba sem kerülhetett ideiglenes uralkodóként. TUCK, Anthony: *Crown and Nobility England 1272-1461* 2nd edition. Blackwell Publishers Ltd. 1999. 150-151.

²⁵ *"They ever in the king's company, but they made no effort to teach him what befitted a great knight. I am not referring just to use of arms but also to the pursuits which especially befit well-born kings in peacetime such as hunting or falconry or similar things, which increase a king's honour."* CLARK 2005. 248.

²⁶ CLARK 2005. 248; KEEN 2003. 207.

²⁷ KEEN 2003. 227-231.

legnagyobb jelentőséggel. Másrészt a királyról való arányaiban kevés elbeszélés azt is sugallhatja, hogy nem a korona birtokosa volt igazán nagy hatással az események kimenetelére. Richardról a krónikás megemlékezései meglehetősen negatív hangvételűek néhány kivételtől eltekintve, melyek valószínűleg Walsingham valamilyen érintettsége miatt tűntek fel a többitől eltérő, pozitív módon.

A történetíró számtalan esetben hangsúlyozza a király korát, mint döntéseit elsődlegesen meghatározó tényezőt. Az 1383-as évig Walsingham pozitívan nyilatkozik Richardról, nem elemzi döntéseit,²⁸ saját megítélését ritka esetben örökíti meg, akkor is reményteli formában. Egy 1377-es eset kapcsán az uralkodóról ideális királyi képet formál, mikor Richard békét akart teremteni alattvalói között és rendszerint mindkét fél javát nézte a vitás kérdések során.²⁹ Jelen esetben Walsingham azért emelte ki a király békéltető szándékait, mert az eset kapcsán Richard véget vetett Sir Peter de la Mare fogságának. Nem kétséges, hogy a krónikás ismerte Sir Peter de la Mare apátot, feltételezhetően közösen foglalkoztak kéziratok és krónikák rendezésével ugyanazon épület falai között. Ezt a régről való, feltételezhetően baráti viszonyt ismerve érthető, ha Walsingham pozitív képet fest az uralkodóról, de főképpen regnálásának ebben a korai szakaszában meghozott döntéséről.³⁰

II. Richard szorongatott helyzetét több tényező együttesen okozta. Optimális esetben a leendő király, már apja regnálása idején hírnevet és elismerést szerzett, amellyel megalapozhatta leendő tekintélyét, miként azt Edward, a Fekete herceg is tette; Richardnak azonban az uralkodó családban gyorsan bekövetkező halálesetek (és ifjúsága) miatt erre nem volt lehetősége. Ezt a kialakult állapotot az ország népe kevés türelemmel fogadta Walsingham megemlékezésében. 1378-ban egy skót fenyegetést, John Philipot – akiről a történetíró csupán annyit jegyez meg, hogy egy londoni polgár - sikeresen elhárított. Az angol diadal után a történetíró elmondása szerint a városlakót éltette mindenki, Richard pedig gúny tárgyává vált, elsősorban nemesei körében, akik ráaggatták a londoniak királya titulust.³¹

²⁸ Wat Tyler halála után a krónikás Richard szónoklatát és a történéseket eseményszerűen írja le, minimális hangsúlyt fektetve a tett jelentőségére, amivel feltehetően az uralkodó elkerülte a fegyveres összetűzést. Richard leírása miután a tömeg bosszút kiáltott elesett vezetőjükért: *“but amazingly the king, inspired by an ability unexpected in one so young and fired with courage, urgently set spurs to his horse and came up to the rebels.”* A király békéltető szónoklata után Walsingham folytatta az események leírását nem hangsúlyozva Richard szerepét a konfliktus megoldásában. CLARK 2005. 129-130.

²⁹ Az idézet angolul: *“But also whenever he found out that some dispute had arisen in his kingdom, he took the quarrel into his own hands, promising an outcome that would be advantageous and profitable to both parties.”* CLARK 2005. 36.

³⁰ CLARK 2005. 6; 36.

³¹ A királyellenes szóbeli megnyilvánulások értelmezhetőek egyfajta válaszreakcióként Walsingham szavaira, aki az ország vezető arisztokratáit árulással vádolta - Lancaster hercegét rangja alapján megnevezve - amiért nem keltek az ország védelmére. Másrészt Richard megsértésének oka lehetett a londoniak felháborodása is, miszerint királyhoz kizárólag az angol főváros lakói hűségesek, ezáltal szintén kétségbe vonva a nemések lojalitását. CLARK 2005. 65.

Az 1382-ben bekövetkező események kapcsán a krónikás már nyíltan állást foglal II. Richarddal szemben. Walsingham rosszallását az angol királyi pecsét őrének elmozdítása okozta. March earljének vezetésével a lovagok azzal a kéréssel fordultak az uralkodóhoz, miszerint igényt tartanak több földterületre, melyek magukban foglalják a nemrégiben elhunyt Edmund Mortimer³² birtokait is. Richard Scrope nem volt hajlandó jóváhagyni a király döntését, aki megadta a követelőző lovagoknak a kért területeket. A pecsétőr azzal érvelt, hogy az uralkodóhoz forduló alacsonyabb tisztséget betöltő arisztokratákat kizárólag saját meggazdagodásuk motiválta. A krónikás a terjedelmében rövid leírásban az uralkodóról háromszor³³ jegyzi meg, hogy fiatalsága révén csupán még csak gyermeki szellemmel bír, aki döntéseiben tévedett és csupán saját magát szegényíti el. Későbbi bukásához legnagyobb mértékben az ehhez hasonló esetek járultak hozzá, melyekben kizárólag saját álláspontjára támaszkodva hozta meg ítéleteit.³⁴

Az önjelölt régens

Lancaster hercegének, John of Gauntnak alakja és szerepe napjainkban széles körben kutatott terület a történészek körében.³⁵ Walsingham krónikájában unokaöccse regnálásának kezdetén a herceg erősen negatív karakterként jelenik meg. A későbbiekben pedig a herceg inkább áldozatként szerepel a krónikás írásaiban, aki Richard intézkedéseinek okán elveszíti fiát.³⁶

John of Gaunt, Richard uralkodása kezdetén több esetben valóban az ország vezetőjeként járt el saját és Anglia érdekeit nézve - de nem a király ellen - amihez rendszerint megvoltak kellő eszközei is, így nem meglepő, hogy tekintélyes tábor alakult ki ellene. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a tényt, hogy az ország számára már II. Richard uralkodása előtt is szükség volt egy olyan személyre, aki a királyság ügyeit megfelelő érzékkel átlátja és szükség esetén irányítása alá vonja. Miként arra Maurice Keen is felhívja a figyelmet, már az 1370-es évek elején III. Edwardot és legidősebb fiát, Edward herceget egészsége egyre kevésbé engedte aktívan politizálni, így Lancaster hercege a parlamentben gyakran apja és idősebb fivére helyett elnökölt. Az eseményeket lejegyző Walsingham egy 1380-as vita kapcsán megjegyzi, hogy a herceg azt tehetett, amit csak kívánt, miként apja utolsó napjaiban is. Miután II.

³² Edmund Mortimer March earljének tisztségét töltötte be egészen 1381-ben bekövetkezett haláláig. CLARK 2005. 186.

³³ Walsingham szavai a következők II. Richard jellemének leírása kapcsán: *"The king, being just a boy; Who had not yet left behind his boyhood; The king, having only the wisdom of a small boy."* CLARK 2005. 186.

³⁴ CLARK 2005. 186-187.

³⁵ Ugyanakkor igaz, hogy nem bővelkedünk róla szóló alapos biográfiákban. GOODMAN, Anthony: John of Gaunt: The exercise of princely power in fourteenth-century Europe. Harlow. 1992. 12.

³⁶ CLARK 2005. 305. 2-3 lábjegyzet; STOW, George B.: Richard II in Thomas Walsingham's Chronicles In Speculum. 59 (Jan. 1984). 83.

Richard mellé nem neveztek ki régensuralkodót, John of Gaunt önkényesen magát léptette elő a tisztségre és ekképpen járt el több eset kapcsán.³⁷

Walsingham elbeszélése szerint a herceg az új király fiatalságát nem helyzete javulásának, hanem éppen romlásának ítélte meg, ugyanis ha bármi tragédia történt volna Richarddal, akkor őt tették volna felelősnek a nemesek, sikerei esetén azonban további javakban nem részesülhetett volna. Ennek fényében miután az uralkodó a hercegtől elvette hertfordi kastélyát, John of Gaunt Kenilworth-ben kívánta kiépíteni fejedelmi apparátusát, elképzelésének a környék lordjait is alávetve.³⁸

A herceg tekintélyét és a királyi hatalom hanyatlását az ország védelmének ellátása is mutatta. 1378-ban az uralkodónak szánt pénzt a herceg a maga javára szavaztatta meg, azért, hogy az angol partokat az összegből egy esztendeig védhesse. Ez az eset ismételt a megszokottól eltérő volt, hiszen az ehhez hasonló nagyszabású, egész ország területét érintő katonai akció rendszerint a király felügyelete alatt történt.³⁹

John of Gaunt bár nem rendelkezett sem komoly katonai, sem pedig politikai tapasztalattal - ebből kifolyólag komolyabb háborús eredményt sem tudott felmutatni - mégis kialakult egyfajta kultusza, mintha valóban ő uralkodna az országban. Az 1381-es lázadás során, az Essexben gyülekező parasztok a zarándokok útját állták és feleskették őket Richardra valamint, arra, hogy ne fogadják el uralkodói főségét János (John of Gaunt) királynak. Ebből az esetből több konklúzió is leszűrhető. Egyrészt, mint kiderült a tömegek a herceggel szemben mély ellenérzéseket tápláltak, hiszen kastélyát⁴⁰ példastatuálás gyanánt felgyújtották. Másrészt, ha szükség volt efféle esketésre, az azt példázza, hogy Richard valóban híján volt a támogatóknak és nem állt mögötte erős hatalmi bázis.⁴¹

Kísérletek John of Gaunt eltávolítására

Az évek múlásával II. Richard körül kialakult egy személyes kör, akik hatalmukat féltve rendszerint szembehelyezkedtek Lancaster hercegének akaratával. Az 1383-as év eseményei tükröt állítanak mind a királyi hatalom, mind pedig a morális hanyatlásnak. A Salisbury parlament idején John Latimer, egy karmelita szerzetes, a királynak átnyújtott egy

³⁷ CLARK 2005. 104; KEEN 2003. 206.

³⁸ CLARK 2005. 44.

³⁹ CLARK 2005. 63. KEEN 2003. 202.

⁴⁰ Walsingham a Savoy kastélyt a korszak legpompásabb rezidenciájaként ábrázolja. A krónikás szerint a rebellisek kúria ledöntésére irányuló terve egyöntetű elfogadásra talált. A herceg kastélyban talált vagyontárgyait nem elrabolták, hanem elpusztították, ezáltal is kifejezve gyűlöletüket Lancaster iránt. Miután John of Gauntot nem találták az épületben, így egyik legdrágább öltözkét tüzték lándzsahegyre és használták fel ijásgyakorlataik céltáblájaként. CLARK 2005. 123.

⁴¹ CLARK 2005. 121; KEEN 2003. 207.

dokumentumot, mely szerint John of Gaunt az uralkodó életére akart törni és magának akarta megszerezni a koronát.⁴²

A vádak mellett és ellen egyaránt érveket lehet felsorakoztatni. A király miután magához idézte nagybátyját, kérdőre vonta a feltételezett árulást illetően. Lancaster azzal érvelt, hogy mi haszna lett volna unokaöccse halálából, hiszen, hatalmasabbá nem válhatott volna ez által és a nemesek sosem ismerték volna el szuverén uralkodónak, árulóként tekintettek volna rá, aki cserbenhagyta mind országát, mind pedig legfőbb hűbérurát. A herceg érveinek következményeként a barátot őrizet alá helyezték.⁴³

A szerzetes kihallgatására azonban nem került sor, ugyanis két lovag⁴⁴ különös kegyetlenséggel⁴⁵ megölte Latimert. Az eset több szempontból is elgondolkodtató. Ha a királyság megszerzésére utaló vádak nem voltak igazak, akkor miért gyilkolták meg az arról hírt vivő szerzetest, Latimert? Ha ugyanis, a szerzetes felszólalt volna és a herceg valóban ártatlan volt, akkor a korábbiak fényében valószínűsíthetjük, hogy John of Gaunt tisztázhatta volna magát. Bár Walsingham az esemény leírásában egyetlen szóval sem említi a herceg nevét, másnak nem lehetett érdekében a szerzetes ily módon történő elhallgattatása. Másnap az elhunyt testét közszemlére tették városszerte, oly módon miként az árulókét szokás, ezáltal elvetve a barát rejtélyes módon történő meggyilkolásának okának továbbgondolását. A krónikás megjegyzi, hogy azt leszámítva, hogy Latimer vesztét senki nem akarhatta, az különösképpen elborzasztó, hogy a kínzást lovagok végezték.⁴⁶

A példa azt mutatja, hogy II. Richardnak nem sok befolyása volt az események kimenetelére. A herceg védelmében Sir Thomas Woodstock, Buckingham earlje, berontott a trónterembe, majd esküt tett a király előtt. Az earl nyilvánosan megfogadta, hogy megöli azt, aki fivérét, John of Gauntot megvádolja, ezzel nyíltan megfenyegette az uralkodót is. Richard hallva Woodstock fenyegetését, nem mert semmit reagálni, amit Walsingham nyíltan a királyi hatalom gyengeségének tulajdonít. Megfogalmazása szerint, „*Sir Thomas viselkedése főbenjáró bűn lett volna, ha a király megfelelően kezében tartotta volna az országát.*”⁴⁷ Az esetet vizsgálva ismételen arra a következtetésre juthatunk, hogy az uralkodó ugyancsak a körülményeknek volt kiszolgáltatva. Maga a tény, hogy egy, az ő őrizetében álló koronatanút meglehetősen kegyetlen módon kivégeztek, különösen rossz fényt vet hatalmának megítélésére. Az esetet a másik oldalról szemlélve megállapíthatjuk, hogy Lancaster hercege

⁴² CLARK 2005. 215.

⁴³ CLARK 2005. 216.

⁴⁴ Sir John és Henry Green. CLARK 2005. 216.

⁴⁵ Egy kötélén füllögatták a szerzetest nyakánál és genitáliáinál, hasára pedig egy nehéz sziklát helyeztek, aminek következtében megfulladt és gerince eltört. CLARK 2005. 216-217.

⁴⁶ “*It was knights who had passed sentence, carried it out and inflicted the tortures!*” CLARK 2005. 216-217.

⁴⁷ “*Sir Thomas’s behaviour would have been a capital offence, if the king had been holding the reins of government properly.*” CLARK 2005. 217.

befolyással bírt az uralkodó személyes körében is, máskülönben nem valószínűsíthető, hogy Latimert a lovagok kezére tudta juttatni.⁴⁸

Az 1383-as év John of Gaunt megítélésében is fordulópontot hozott. A herceg viszonya a valláshoz az 1370-es évek végén megkérdőjeleződött több esetben is. Gauntot többször meggyanúsították azzal, hogy nem csak szimpatizál a lollardizmussal, de támogatja is Wycliffe tanait. Anthony Goodman kutatása szerint azonban az 1380-as évek elejére a herceg karmelita hatásra egyre inkább elidegenedett az eretneknek ítélt tanoktól. 1383-ban felhatalmazást kapott egy keresztes hadjárat vezetésére Kasztília VI. Orbántól. Ezeknek a folyamatoknak az eredményei kétségtávol szimpátiát ébresztettek a korábban ellenséges krónikásban, hiszen mint narratívája súlypontjai is mutatják, számára a római pápaság fősege és a lollard tanítások elvetése különös jelentőséggel bírt. Az 1380-as évektől kezdve Gaunt egyre inkább az udvari összeesküvések áldozataként jelenik meg Walsinghamnál.⁴⁹

Az elkövetkező években események olyan sorozata követte egymást melyeknek eredményeként mind II. Richard státusza mind pedig Lancaster hercegeének hűsége egyre inkább megkérdőjeleződött alattvalóik szemében. 1384-ben London korábbi polgármesterének (John of Northampton) pere idején a vádlott nyíltan tiltakozott a király ítéletét illetően, mondván ilyen súlyos büntetést nem róhatnak ki rá ura, John of Gaunt jelenléte nélkül. Walsingham megjegyzi, hogy amint a herceg neve elhangzott London városának korábbi kormányzójának szájából, a köznép és a nemesség egyaránt gyanakodni kezdett a király nagybátyjának árulását illetően. Az ítélet szerint John of Northamptont kötél általi halállal akarták büntetni, sorsát pedig kizárólag párbajjal kerülhette volna el. Az angol főváros korábbi polgármestere azonban mozdulni sem mert a szavak hallatán, így végül börtönbe zárták és életfogytiglan nem mehetett London közelébe.⁵⁰ A per kimenetele a korábban tárgyalthoz hasonlóan ismételten szokatlan módon zárult, magyarázatot nem adva a döntés hátteréről. Az, hogy John of Northamptont nem végezték ki és párbajoznia sem kellett életéért, egy harmadik megoldáshoz vezetett, feltételezhetően a volt polgármester népszerűtlensége ellenére is komoly támogatókkal rendelkezhetett a háttérben.⁵¹

1385-ben Angliát ismételten polgárháború veszélye fenyegette. A király személyes környezetében álló, főként fiatalokból álló kör halálra akarta ítélni Lancaster herceget.⁵² John

⁴⁸ CLARK 2005. 217.

⁴⁹ Anthony Goodman 1376 és 1381 közé helyezi a Gauntról való hűvös, már-már ellenséges leírások idejét. Bár a herceg nem szerepelt a nagy adakozók között, a történész leírása szerint jó viszonyt ápolt St Albans-nal (bort küldött az apátság számára). GOODMAN 1992. 241-242; 260-261.

⁵⁰ Birtokai és egyéb földi javai a király szolgálóihoz kerültek. CLARK 2005. 218.

⁵¹ CLARK 2005. 218; KEEN 2003. 219.

⁵² Walsingham nem részletezi krónikájában a nemesek által felhozott vádakat. Clark történész szerint az újabb merénylet hátterében az állt, hogy a herceg ismételten hadjáratot szándékozott indítani a kontinensen, szemben a királykörüli arisztokraták érdekeivel. CLARK 2005. 225. 2 lábjegyzet.

of Gauntot az uralkodó legközelebbi támogatói minél előbb az udvarba akarták idézni, szembesítve a vádakkal, ám a herceg értesült a tanács egyik tagjától az ellene irányuló tervekről. A király nagybátyja ahelyett, hogy megjelent volna a tanács előtt, inkább Pontefract várába vonult, megerősítve harcállásait fegyver- és élelmiszerkészletekkel egyaránt. Walsingham Richard és John of Gaunt vetélkedését nem kizárólag egyfajta személyes ellentétként írja le, hanem gyűlöletként, amely egyre nyíltabb formában jelent meg. A krónikás írásában egy esetleges belső anarchia képét vázolja fel, amennyiben a király és a herceg viszonya nem javul, hiszen rajtuk kívül Walsingham meglátása szerint senki nem rendelkezett kellő hatalommal a tömegek féken tartásához. A konfliktust végül a király anyjának (Joan of Kent) látogatása zárta le - először fiánál, majd Lancaster hercegénél – megbékítve a feleket.⁵³

A legjobb ember, Anglia reménye

II. Richard másik részletesen bemutatott nagybátyjának, Gloucester hercegének (Thomas of Woodstock) egészen más szerep jutott a krónikás írásában. John of Gaunttal ellentétben Gloucester hercege kifejezetten pozitív személyként jelenik meg Walsinghamnál. A herceg 1397-ben bekövetkezett haláláról a történetíró egész Angliát érintő katasztrófaként számolt be. Richard nem engedte a herceget nyilvánosan felelni az ellene felhozott vádakra, mert ő maga is tisztában volt vele, hogy az országban kevés népszerűbb embert talált volna. Gloucestert ezért végül a nyilvánosságtól távol, elzártan fojtották meg, megtagadva tőle a koholt vádakra való reagálás lehetőségét. A Walsingham által „legjobb emberként” ábrázolt herceg halálához a korábbi konfliktusukból fakadó sérelmek vezettek.⁵⁴

A krónikás írása alapján Thomas of Woodstock közel sem volt annyira hatalomvágyó, mint fivére, John of Gaunt. Az uralkodóval első komoly összetűzése 1387-ben kezdődött Írország hercegének válása kapcsán. Robert de Vere⁵⁵ felbontotta frigyét Philippa de Couchyval,⁵⁶ az uralkodó család köztisztelőben álló női tagjával, és elvett egy politikai szempontból semmi hasznot nem ígérő hölgyet⁵⁷ Anna királyné kíséretéből. A király Walsingham állítása szerint támogatta a házasságot. James Clark összehasonlítása alapján ez nem csupán Walsingham meglátása, ugyanis Froissart is beszámol efféle híresztelésekről; a

⁵³ CLARK 2005. 225-226.

⁵⁴ CLARK 2005. 302.

⁵⁵ De Vere 1385-ben kapta meg Richardtól a márki titulust, majd egy évre rá ő lett Írország hercege. HOLMES 1962. 187; KEEN 2003. 218-219.

⁵⁶ A házasságot 1378-ban kötötték. Philippa de Couchy, Enguerrand de Couchy és Izabella (III. Edward gyermeke) lánya. CLARK 2005. 251. 1. lábjegyzet.

⁵⁷ Agnes Lancercrona egy nyergesmester lánya volt. Walsingham ellenszenvét tükrözi a család nemtelen származásáról való negatív leírás. CLARK 2005. 251.

Westminster krónika pedig csupán annyit említ,⁵⁸ hogy a frigyet a király felesége és de Vere herceg anyja is ellenezte, ami persze nem jelenti azt, hogy az uralkodó ne támogatta volna.⁵⁹

Gloucester hercege meg akarta torolni a királyi családon esett sérelmet és ennek nyilvánosan hangot is adott. Richard ahelyett, hogy saját rokonai mellé állt volna de Vere-t támogatta, aki nem szándékozott kivárni Thomas of Woodstock megerősödését, így inkább megpróbálta megfosztani a herceget támogatóitól. Richard és de Vere sereget gyűjtöttek egy lehetséges fegyveres konfliktus esetére. Gloucester megpróbálta kiengesztelni a királyt, jelezvén, hogy nem kívánt neki ellenszegülni, igazságérzete azonban nem engedte megtorlatlanul hagyni Írország hercegeinek válását. A kialakult konfliktus következtében - Richard nagybátyjának békét kezdeményező szándékának ellenére is - a királyi családon belül elmérgesedtek az egymás közti viszonyok.⁶⁰

A konfliktus elhatalmasodásának⁶¹ eredményeként Walsingham - a korábban már kialakult gyenge uralkodói kép mellett - egy igazságtalan királyt ábrázol krónikájában. Írország hercegeinek veresége után Thomas of Woodstock kezébe kerültek II. Richard levelei, melyben az uralkodó biztonságot nyújtó ígérletét megszegve parancsot adott de Vere-nek seregei felvonultatására London közelében. Clark kutatásai szerint az inkrimináló információkat tartalmazó levelek megszerzését Walsinghammal ellentétben nem említi sem a Knighton, sem pedig a Westminster krónika. Walsinghamnál az eset kapcsán a levelek Richard megbízhatatlanságának egyértelmű bizonyítékként⁶² tűnnek fel a lordok szemében. Walsingham egyetért a Richard nagybátyja mögött felsorakozó arisztokratákkal, ugyanis a

⁵⁸ CLARK 2005. 251. 1 lábjegyzet.

⁵⁹ CLARK 2005. 251.

⁶⁰ CLARK 2005. 251-253. KEEN 2003. 219.

⁶¹ A király és nagybátyjának viszonya megromlása után II. Richard és támogatói tévesen mérték fel lehetőségeiket mikor az uralkodó parancsot adott Arundel earljének elmarasztalására, ugyanis mielőtt ez megtörténhetett volna, Thomas of Woodstock a mellette álló nemeseket már magához rendelte a Harringay-i erdő közelébe. A herceg hatalma megosztotta a Richardot követőket és kialakult egy tárgyalásra hajló és egy összecsapást sürgető csoport. A helyzet komolyságának leírását Walsingham egy féleszű lovag mondataival (a lovag válasza a királynak, miután Richard megkérdezte mit tenne ő: *"You must march out and we must attack and kill every mother's son. And, by the eyes of God, when this has been done, you will have killed all the faithful friends that you have in the kingdom."*) ötvözte, miszerint a király a hozzá hű emberekkel készült elbánni. További viszontagságok után, végül tárgyalásra került sor az uralkodó és a nagybátyját támogató nemesek között. A tárgyalás során Thomas of Woodstock és a mögötte felsorakozó lordok megnevezték a szemükben ország árulóinak tartott személyeket, első helyen Robert de Vere-t, Írország hercegét. A kérdést párbajokkal kívánták eldönteni, ám a király ezt nem engedélyezte a következő év parlamentjéig, addig pedig mindkét félnek védelmet ígért. De Vere a kérdést a király szavának ellenére inkább a harctéren szándékozta eldönteni ezért Walesben és Cheshire-ben összegyűjtötte erőit majd London felé indult. Terve azonban ellenségei fülébe jutott, akik sereget gyűjtöttek és útját állták. Walsingham narratívája szerint a herceg megrémült ellenségei túléréjétől, így még a csata előtt elmenekült, emberei egy része viszont nem volt hajlandó követni példáját. Gloucester seregének De Vere-t ugyan nem sikerült elfognia, ennek eredményeként a herceg a vereség után elhagyta az országot. CLARK 2005. 253-258; HOLMES 1962. 189.

⁶² *"These despatches were a great proof to the lords of the fickleness and unreliability of the king."* CLARK 2005. 258.

konfliktus leírásának kapcsán Gloucester táborára végig lordokként hivatkozik, míg Richard követőit rendszerint árulónak nevezte.⁶³

Walsingham az 1397-től kezdve Richard trónfosztásáig tartó időszakban az angliai események tárgyalásakor a félelem ábrázolására helyezi a hangsúlyt, melynek megítéléséről szerint egyik legfőbb oka (azon túl, hogy a korábbi időszak nyugalmasabb periódus volt)⁶⁴ Gloucester hercegének hiánya volt. A krónikás 14 alkalommal használja a félelem szó valamely szinonimáját⁶⁵ az említett időintervallumban, ez a szám a korábbi és a későbbi narratívákban egyaránt kevesebb.⁶⁶ A félelem felemlítése 14 esetből 13-szor⁶⁷ a király félelmére vagy az uralkodótól való rettegésre (kivégzés, zsarnoki hatalom) vonatkozik. Thomas of Woodstock kivonása a közéletből Walsinghamnál egyfajta szemléletváltást eredményezett. A biztonságot és jóságot megtestesítő herceg inkriminálása,⁶⁸ majd kivégzése⁶⁹ és ebből fakadó hiánya lényegesen hamarabb jelenik meg krónikájában, mint a királyi család bármely más tagjának esetében. A történetíró leírása szerint a „legjobb ember” halálával, nemcsak a herceg, de a remény⁷⁰ is meghalt az angolok számára.⁷¹

A lesüllyedt ország

Walsingham több esetben kifejtette álláspontját Anglia helyzetét illetően, melyben esetenként összehasonlítást tett az akkori és a feljegyzett eseményekhez viszonyított korábbi állapotok között különböző minőségbeli változásra fektetve a hangsúlyt.

⁶³ “The lords replied to this that they had assembled for the good of the king and the kingdom, and so that they might tear away from the king the traitors who he continually kept by his side.” Miután Walsingham lejegyezte Gloucester táborának követeléseit és Richard választát, a történéseket ekképpen összegzi: “these things happened in the absence of the traitors.” CLARK 2005. 255.

⁶⁴ A 90-es évek eleje csöndesebbnek bizonyult a korábbi évtizedhez képest, így a történészek a kialakult periódust (1390-1396) az enyhülés időszakának, angolul „appeasement”-nek tekintik. KEEN 2003. 227.

⁶⁵ fear, afraid, afraid of

⁶⁶ 3 éves periódusokat vizsgálva: az 1394-től 1396-ig terjedő intervallum leírásában 2-szer fordul elő a szó (fear, fearsome), 1400-tól 1402-ig pedig 3-szor. CLARK 2005. 293; 294; 321.

⁶⁷ A kivétel Gloucester elfogásának leírásánál szerepel, mely esetben Walsingham tagadószóval használja. A következő részletben: “Without warning he arrested by force of arms at Pleshley in Essex his uncle, the duke of Gloucester, who had been fearing no such thing...” CLARK 2005. 298.

⁶⁸ Walsingham kezdetben értetlenül állt a király viselkedése előtt, ugyanakkor megjegyezte, hogy az uralkodó hazudott, mikor azt állította, hogy a herceget és legfőbb támogatóit nem az 1387-88-as sérelmek miatt börtönözte be. Walsingham mondatai a következők: „But as was shown by the outcome, this proclamation was a lie. What the king was afraid of is not known.” CLARK 2005. 299.

⁶⁹ II. Richard Arundel és Warwick earljét, Gloucester hercegével egyetemben az Isle of Wight szigetén tartotta őrizete alatt. Feltételezhetően azért nem a Towert választotta a lordok fogságának színhelyéül, mert Londonban a nép herceg iránti szimpátiája az uralkodó számára nem kívánatos módon befolyásolta volna a történelem kimenetelét, másrészt Richard félhetett egy esetleges szöktetéstől. Warwickot és Arundelt a parlament elé állították és árulás vádjában bűnösnek találták őket ezért kivégezték. Gloucester hercegtől a király továbbra is tartott, ezért nem engedte nagybátyját nyilvánosan felelni az ellene felhozott vádakra. CLARK 2005. 298-302; KEEN 2003. 227.

⁷⁰ “So died that best of men, son of a king and uncle of a king, on whom depended the hopes and comfort of the people of the whole kingdom.” CLARK 2005. 302.

⁷¹ CLARK 2005. 298-311.

A krónikás művében több ízben megjelenik a béke értékének és az anarchiától való félelemnek a kihangsúlyozása. Gloucester hercegének bebörtönzése előtt Walsingham hosszú sorokat szentel az ország stabilitásának és a további nyugalom reményének leírására.⁷² Az 1397-es megemlékezés kapcsán az országot a legtöbb helyen ábrázolt képpel ellentétesen, pozitívan tünteti fel. II. Richard és nagybátyja, John of Gaunt 1385-ben egymással kibontakozó konfliktusa a krónikást félelemmel töltötte el. Aggodalmának legfőbb oka a tömegek ismételt lázadásának lehetősége volt, melynek alapjait főként az 1381-ben történt események adták. A történetíró az eset leírása kapcsán – miként a terjedelemben is kitűnik – a hangsúlyt nem a konfliktusra és annak kibontakozására fekteti, hanem az ahhoz kapcsolt érzületre, és a probléma megoldására, ezzel is sugallva az ország belső harmóniájának fontosságát.⁷³

A béke azonban nem minden kontextusban jelenik meg pozitívként Walsingham írásában, különösen a külső ellenséggel szemben. Egy 1383-as eset kapcsán a flandriai harcokban a krónikás megítélése szerint jó esély kínálkozott a francia királlyal való megütközésre és legyőzésére,⁷⁴ mikor VI. Károly ostrom alá vett egy angolok által védett várost. Az ostromlottak nem kaptak Angliából segítséget,⁷⁵ így végül feladni kényszerültek a várost. Walsingham negatívan⁷⁶ emlékezik meg a nemesség hozzáállásáról és a király „hirtelen” békevágyáról,⁷⁷ sugallva elégedetlenségét a kontinensen harcoló katonák cserbenhagyásával kapcsolatban. A krónikás az események leírása után hosszasan tárgyalta,

⁷² „In this year the kingdom of England seemed about to enjoy a period of unbroken peace, on account of the recent royal wedding and the riches that it had brought with it, the thirty years peace that had been arranged, and the presence of so many lords, more in number and quality than could be shown by any foreign state.” CLARK 2005. 298.

⁷³ “The result was that from this present quarrel the mutual hatred between king and duke increased not only in private but also publicly, and there was now a fear that commons would gain their long desired wish of quarrel between the two men, which would mean for them the licence to roam and riot with impunity, just as once, before when the commons had not been kept under control but had gone berserk.” CLARK 2005. 225.

⁷⁴ A narratíva szerint, az uralkodó által személyesen vezetett francia seregben vérhas járvány szedte áldozatait és Károly csapatait kereskedőkkel és városi polgárokkal töltötte fel. CLARK 2005. 209.

⁷⁵ Sir Hugh Calveley és Norwich püspöke, Henry Despenser Graveline városába szorult vissza a flandriai harcokban. Az angol pénzen erődített települést a franciák körülvették és egyezkedésbe kezdtek Despenserrel. Amennyiben a püspök lerombolta volna a várost, embereivel szabadon elvonulhatott volna, a franciák pedig hajlandóak lettek volna 15.000 márkát fizetni. Despenser időt kért döntése meghozatalára, ez alatt pedig követséget küldött Richardhoz a lehetséges segítség reményében. Walsingham leírása szerint az uralkodó országjáró útját megszakítva, amint tehette Westminsterbe lovagolt, ám ott a történetíró elmondásában mikor másnap felébredt, ráeszmélt a béke értékére, így nem tett semmiféle előkészületet Despenser megsegítésére. Lancaster hercege bár az angol partokhoz közel állomásozott, átkelésre mégsem került sor, ugyanis mielőtt érdemben felkészülhetett volna Despenser kapitulált. Clark megítélése alapján Froissart szerint Gaunt a püspökkel való személyes ellenszenve miatt nem küldött erősítést. Támogatás hiányában Henry Despenser elfogadta a feltételeket, azonban a feltételekkel járó pénzt nem. CLARK 2005. 208-209.

⁷⁶ “How incredible that our knights did not cross the seas to fight the men they had long desired to meet and had often searched for. They were either kept at home by treachery or held back by stupidity. It is so awful. The land that once bore and gave birth to men who were respected by all who dwelt nearby and feared by those who lived far off, now spews forth weaklings who are laughed at by our enemies and a subject of gossip among our people.” CLARK 2005. 210.

⁷⁷ “But after his sleep, he realised how good a thing peace was, and decided to deal more gently with his foes and to send others to drive them away from Gravelines.” CLARK 2005. 209.

hogy az elmulasztott lehetőség háttérében a morális kudarc állt. A történetíró az elit gyengeségének jeléül már egy korábbiakban említett, 1378-ban történt eset kapcsán is megemlékezett, mikor egy skót támadás következményeként, John Philipot azzal vádolta a nemességet, hogy hatalmával nem az országot szolgálja.⁷⁸

Walsingham a nemességet érintően már II. Richard nagyapjának, III. Edward idejéről is lejegyzett egy esetet. A történetíró krónikája alapján 1376-ban a parlamentben Peter de la Mare nyilvánosan hangot adott neheztelésének az uralkodó szeretője, és a királyi tanács néhány tagja miatt. A krónikás a szónokot azon túl, hogy az összes lovag képviselőjének nevezi, retorikai és szellemi adottságait is hosszasan dicséri.⁷⁹ Ebből a leírásból kifolyólag is látszik, hogy bár III. Edward példátlanul jó viszonyt ápolt a nemességgel, de élete végén szeretője miatt a megítélése alaposan megromlott és ez megjelenik Walsinghamnál is.

Az 1386-os év történéseinek elbeszélésénél Walsinghamhoz hasonlóan Froissart is egy belső morális kohézió megszűnéséről írt Anglia kapcsán. A francia invázió esetleges bekövetkeztének hatásaként azon túl, hogy tárgyalja a generációs szakadékokat (Richard nagybátyjai és fiatal személyekből álló belső köre) valamint a nemesség részben ebből fakadó széthúzását, fontosnak tartja az általános közhangulat elbeszélését is. Az angolok egy része bizakodva várta a franciákat⁸⁰ elkönyvelve a biztos sikert, míg mások Anglia végéről beszéltek.⁸¹ A tékozló, anyagiakat pazarló életmód Froissart szerint általános jelenség volt II. Richard kori Angliában.⁸²

Walsingham krónikájában a belpolitikai viszonyokat tekintve nem érezhető erős váltás közvetlenül III. Edward halála után. Ennek legfőbb oka megítélésem szerint a már 1376-ban is betöltetlen politikai vezető szerepkör volt. A külpolitikai és háborús eredményeket tekintve a krónikás azonban nyíltan állást foglal a régi és az új arisztokrácia katonai (morális és hazafiasság kérdésében is) szempontból való összehasonlításában. Az említett 1383-as flamand eset kapcsán a történetíró a leírás időpontjához viszonyított múltbéli tetteket komoly erkölcsi tartalommal tölti fel, míg az akkori attitűdöt komoly kritikával illeti. Walsingham nem részletezi, hogy mely diadalokra és hőstettekre gondolt, mikor lejegyezte a történéseket.

⁷⁸ "...I felt sorrow for the troubles that had fallen on my people and their land, which, thanks to your sloth, has now fallen from being the noblest kingdoms and the mistress of nations into such a pit of misery that lies open to the plundering attacks of the lowest tribe." CLARK 2005. 66; KEEN 2003. 217.

⁷⁹ "The man who acted as a speaker of parliament for all the knights and had put forward these demand of them all was called Peter de la Mare. As he was intelligent and a very able speaker, a man of experience and good sense and discretion, such matters had been deservedly entrusted to him before all the rest." CLARK 2005. 26.

⁸⁰ Froissart a helyzet leírásának fokozására krónikájában idézi egyes városlakók szóbeli megnyilvánulásait: „Csak hadd jöjjenek azok a tőkfejek, haza úgysem jut belőlük egy se Franciaországba.” „Ne türelmetlenkedjék kegyelmed, verik már a pénzét Franciaországban.” FROISSART krónikája (Kulcsár Zsuzsanna válogatása). Hap Béla-Szeredi Anna (ford.): Gondolat. Budapest. 1971. 266.

⁸¹ „Mit sürgeti a fizetséget kend? Hát nem okosabb felélni az ország javait, mint a franciáknak hagyni mindent?” FROISSART 1971. 266.

⁸² „Így pocsekolták javaikat az angolok.” FROISSART 1971. 266-269; KEEN 2003. 217.

Megítélésem szerint figyelembe véve az százéves háború angolok számára gyümölcsöző éveit és ennek tükrében III. Edwardnak és legidősebb fiának leírását valószínűsíthető, hogy a történetíró rájuk asszociált a sikerek kapcsán.⁸³

III. Edward és utódainak emlékezete

II. Richard és III. Edward király, valamint az ifjabb Edward of Woodstock halála utáni megemlékezés Walsingham krónikájában különböző módokon történik. A trónörökösről kifejezetten emelkedett stílusban emlékezik meg a történetíró, apja esetében már sokkal árnyaltabban, II. Richardnál pedig voltaképpen csak megemlíti halálát.

Miután a Fekete Herceg elhunyt a krónikás teljhatalmú, kül- és belpolitikai sikerekben gazdag uralkodóként festette le a korábbi trónörökös.⁸⁴ A leírásban nem szerepel semmiféle negatív utalás a hercegre, kizárólag a háborús diadalokat említi meg a krónikás, az azokkal járó veszteségeket nem.⁸⁵ Clark megítélése szerint Walsingham eltúlozza a herceg befolyását a parlamentben,⁸⁶ arra a tényre támaszkodva, hogy atyjához hasonlóan az ifjabb Edward of Woodstock is köztudottan sokat betegeskedett, ami zárkózottabbá tette őket a politikában. A trónörökösről való leírás⁸⁷ rendkívül pozitív, tartalmában sok hasonlóságot mutat a 21 évvel később elhunyt Gloucester hercegének⁸⁸ ábrázolásával.⁸⁹

A két királyról való megemlékezés összehasonlításban mindenképpen több tényezőt is figyelembe kell vennünk. Walsingham krónikáját 1376-ban kezdte, Edward regnálásból hozzávetőlegesen bő egy évet⁹⁰ jegyzett le, a király uralkodásának korábbi időszakát pedig gyermekként tapasztalhatta meg, kezdetéről pedig csak szájhagyomány útján hallhatott.⁹¹ Ezzel szemben Richard uralmának teljes egészét átélte - egyes esetekben közvetett módon,

⁸³ CLARK 2005. 209-210.

⁸⁴ Froissart azon túl, hogy a herceget korának legsikeresebb lovagjaként ábrázolja, külön megjegyzi, hogy V. Károly is ünnepélyes keretek között emlékezett meg Edwardról Párizsban, elismervén az angol trónörökös érdemeit. BERETON, Geoffrey (ed.): Jean Froissart Chronicles. London 1978. 193.

⁸⁵ Clark felhívja rá a figyelmet, hogy a herceg kegyetlenkedéseit – Limoges ostroma (1371) – Walsingham nem említi meg. CLARK 2005. 3 lábjegyzet.

⁸⁶ *“For the commons of the parliament, whose side the prince had taken, did not obtain the outcome that they hoped would improve things.”* CLARK 2005. 27.

⁸⁷ *“While he was alive and safe, all nations, both Christian and pagan, had gone in deep dread of his good fortune of war, just as thought as a second Hector. And so when he died, all the hopes of the English died with him. As long as he survived, they feared no enemy’s invasion, and while he was in the field, no shock of war. While he was present, the English had never suffered the disgrace of a campaign that had been badly fought or abandoned. He attacked no nation that he did not conquer. He besieged no city that he did not capture.”* CLARK 2005. 27.

⁸⁸ Ld.: 14-15.

⁸⁹ CLARK 2005. 27.

⁹⁰ Walsingham krónikáját a „The Good” parlament eseményeinek elbeszélésével kezdi 1376 májusában (a parlament ülésidőszaka április 28-án kezdődött). III. Edward 1377. június 21-én hunyt el. CLARK 2005. 25; 34.

⁹¹ Walsingham feltehetően 1340 körül született. CLARK 2005. 5.

akár személyesen érintve is - ezáltal komplexebb képet tudott alkotni a Richard kori állapotokról. A két uralkodó regnálása is teljesen különböző körülmények között zárult le; míg Edward természetes úton halálozott el, addig Richard az érett- és későközépkori Anglia történetében a második király volt, aki trónfosztva hunyt el, melynek körülményei is több álláspontot eredményeztek. A két uralkodóváltás között további jelentős különbség, hogy míg III. Edward után kimaradt egy nemzedék a regnálásból, és unokája követte, addig fiai közül többen komoly befolyással rendelkeztek; ezzel ellentétben II. Richard trónfosztása után ugyanaz a generáció maradt a királyi trónon, és így történt egy dinasztiaiváltás.

Walsingham leírásában III. Edward búcsúztatásaként megítélésem szerint az uralkodó jellemének minél objektívabb ábrázolására törekedett. A történetíró a király legnagyobb vétkét a testiség iránti túlzott vágyaiban látta, melynek elsődleges megtestesítője Alice Perrers volt az uralkodó életében. A krónikás megfogalmazásában a hölgy meglehetősen negatív karakterként jelenik meg. Az elbeszélés szerint Perrers - Edward középkorú éveiben - minden vágya a királlyal való szexuális együttlét volt, azonban az uralkodó lelki üdvével nem törődött. Walsingham megemlékezése szerint szégyenletes eseményként élte meg, hogy papírra kellett vetnie a király halálos ágyánál történeteket. A történetíró drámai keretet formált az uralkodó utolsó perceinek leírásához⁹² egy magányos királyt ábrázolva.⁹³

Walsingham a király kicsapongó szexuális életét ellensúlyozva rendkívül sok pozitív tulajdonságot helyez a mérleg másik oldalára egy igazságos uralkodó képét megformálva. A történetíró szerint III. Edward állandó jelzője a „*kegyes ember*”⁹⁴ volt és egyik elődje sem volt hozzá hasonló mértékben jó szívvel kormányzó és kegyes uralkodó. Edward - magánéletétől eltérően - a narratívában anyagiakban mértékletes és nem nagyravágyó vezetőként tűnik fel, aki ennek ellenére óriási építkezéseket folytatott. Edward országa atyjaként jelenik meg Walsinghamnál, aki nemcsak segíti a rászorulókat, de saját alattvalóit is királlyá emeli⁹⁵ és mindezt úgy, hogy a korábbiakhoz képest példátlan módon magával egyenlőként kezeli őket.⁹⁶ A forrásban leírtak szerzőjük tiszteletének, és lelkesedésének köszönhetően ennyire kivételesek, hiszen ha a tényeket nézzük nem feltétlenül összeegyeztethető a leírás néhány eleme. Feltételezhetően az ideális királyi tükör

⁹² “Then, unbelievably, when she saw that he had lost his powers of speech, that his eyesight was growing dim and that his bodily heat was leaving his extremities, the shameless hussy at once snatched the rings from his fingers and left. Only a priest then sat beside the dying king, since the others were intent on seizing what they could, and, as the king could not speak or make his confession with his lips, this priest persuaded the king to ask forgiveness for his sins by means of a crucifix which he held out and put into his hands.” CLARK 2005. 32.

⁹³ CLARK 2005. 32-33. WAUGH, Scott L.: England in the Reign of Edward III. Cambridge. 1991. 230.

⁹⁴ Angolul: “the man of grace.” CLARK 2005. 32.

⁹⁵ “And because Edward was famed for the general goodness of his behaviour, to live under him was to be a king, or so his subjects thought.” CLARK 2005. 33.

⁹⁶ “To his inferiors he behaved as an equal, and among ruler and princes of the world he showed himself the master.” CLARK 2005. 32.

megformálásában annak is nagy szerepe volt, hogy egy 50 éves, stabilnak mondható korszak zárult le a szigetország történetében.⁹⁷

W. M. Ormrod kutatásaiban azt hangsúlyozza, hogy III. Edwardra már középkorú évei alatt is megváltóként tekintettek Sámsonhoz, Dávidhoz és Arthur királyhoz hasonlítva, aki visszaállítja Anglia hatalmát. A történész megállapítása alapján, a királyt alattvalói „angol angyalként” tisztelték, annak személyes vallásossága és keresztény jámborsága miatt. A kialakult pozitív képen az 1370-es évek sikertelenségei sem sokat rontottak. 1377-ben Houghton egy parlamenti beszédében Edwardról az Úr kiválasztott népének vezetőjeként szólt. A király vallásossága a későbbi századokban is példaértékű volt az angolok számára, ez a fajta keresztény erény minden bizonnyal fontos eleme annak a pozitív visszhangnak miként a krónikások emlékeznek Edwardra.⁹⁸

Richard uralmának vége Walsinghamnál leginkább tényszerű leírásokban jelenik meg, mint a krónikás személyes álláspontjának hosszas fejtegetésében. A történetíró Richardról alkotott véleményét jól illusztrálják a huszonkét évi regnálás fentebb említett epizódja. 1399-es évtől kezdve Walsingham mintha szándékosan eltávolodna saját megjegyzéseitől. A korábbiaktól szintén eltérő stílusváltás akkor jelenik meg a történetíró munkájában, mikor IV. Henrik hatalomátvételéről emlékezik meg. A király saját eskütételének idézésén túl a krónikás maga nem használta a korábban alkalmazott események leírásában megszokott retorikai elemeket, hanem kizárólag a történések egymás utáni leírására koncentrált. Walsingham narratívájában II. Richard haláláról is csupán az időpontot, a temetés megtörténését (részletek nélkül) valamint a hivatalos körülményeit közli a halálesetnek, mely szerint Anglia egykori királya halálra éhezette magát bánatában.⁹⁹

Bár Walsingham röviden emlékezett meg II. Richardról annak halálát követően, a király regnálása idején történt konfliktusokat, majd az 1397 és 1399 közötti eseményeket drámai történések leírásával vezette fel, már uralkodásának kezdetétől. Az 1378-as Westminsterben történtek kapcsán Walsingham isteni csapástól retteg, és beteljesedni vél egy jóslatot. Robert Hawley fegyveresek egy csoportja - Richard megsértésre hivatkozva - kegyetlen módon megölte egy segítségére siető egyházzal egyetemben a westminsteri apátságban. Az a szájhagyomány járta, hogy Isten megbosszulja Becket Tamás halálát,¹⁰⁰ amint vér festi vörösre a Westminster szentélyét. A gyilkosságok elkövetőit a történetíró az Antikrisztus

⁹⁷ CLARK 2005. 32-33.

⁹⁸ ORMROD, W. M.: The Personal Religion of Edward III In *Speculum*. 64/4 (Oct. 1989). 849-850.

⁹⁹ CLARK 2005. 304-318.

¹⁰⁰ *“As we have been told by our elders, the Lord prophesied this sacrilege when he foretold that vengeance for the murder of St Thomas (Becket), archbishop of Canterbury would be delayed until the shrine at Westminster was polluted by human blood.”* CLARK 2005. 71.

előfutárainak tekinti, a krónikás a meggyalázott templom és Canterbury mártírjának emléke miatt egy prófécia eljövételét vetíti előre.¹⁰¹

Feltűnő az is, amint Walsingham reményteli képet ábrázol Anna királynő érkezéséről. IV. Venczel lányának fogadására a krónikás már-már idilli képet ábrázolva jegyzi le az előkészületeket, valamint, hogy az összegyűlt emberek egy pozitív isteni ómennek tekintették Richard és Anna jövődöbeli házasságát. Miután azonban Doverben mindenki elhagyta a hajókat, a krónikás rég nem látott méretű viharról számol be, ami elpusztította a hercegnőt kísérő flotta nagy részét.¹⁰² A kikötőben történtek után Richard jegyesének érkezését már többen egy negatív előjelnek tekintették,¹⁰³ a királyságot érintő szerencsétlen fordulatot jelezve előre.¹⁰⁴

1397-ben miután Richard parancsot adott Arundel earljének kivégzésére, Walsingham egy újabb, a középkori ember számára intő jelet írt le narratívájában. Kivégzése előtt az earl azon túl, hogy bűnösségét nem ismerte be Richardnak, mindvégig feltűnően nyugodt maradt a krónikás szerint.¹⁰⁵ Walsingham írása alapján azonban az earl szelleme visszatért és az uralkodót még álmában is kísértette. II. Richard félelmét tovább növelte, hogy az elhunytat egyre inkább mártírként kezdték tisztelni. Az uralkodó annyira elbizonytalanodott a rá nehezedő nyomás eredményeként, hogy kiásatta a holttestet, azért hogy meggyőződjön róla, hogy a fej bizonyosan nem kapcsolódott-e vissza az earl testéhez.¹⁰⁶

A morális hanyatlás felemlegetése, a holtak világának visszatérése valamint Richard félelmének ábrázolása egyaránt utal a király bizonytalanságára és az egyre inkább elhatalmasodó paranoiájára.

Feltűnő továbbá, hogy a krónikás az uralkodók jellemrajzainál leírásának mélységével III. Edwardot sokkal közelebbinek és közvetlenebbnek ábrázolja, mint II. Richardot azáltal, hogy Walsingham Edward esetében sorokat szentel a király angyalihoz hasonlított arcának és a solymászat, valamint a vadászat iránti szenvedélyének. A krónikás ábrázolásában III. Edward és elsőszülött fia esetében erős jellemábrázolás látható, ezzel szemben Richard lényegesen kevesebb figyelmet kap.

¹⁰¹ CLARK 2005. 69-71.

¹⁰² *"For just when the princess, disembarking from the ship, had set foot on the ground and everybody else had safely left the ship, there suddenly followed a disturbance of the sea greater than any that had been seen for a long time, and which so tossed about even the ships which were anchored in the harbour that they were suddenly driven into collision with each other, and the ship, in which a moment ago the princess had been sitting, came apart and was dreadfully smashed into many pieces."* CLARK 2005. 170-171.

¹⁰³ *"Some people interpreted the incident differently, and thought it was a forecast of princess bringing trouble to the land or of some other disaster happening to it. Subsequent events will show why it was a dark, perplexing of doubtful meaning."* CLARK 2005. 171.

¹⁰⁴ CLARK 2005. 170-171.

¹⁰⁵ *"It seems sharp enough. Do quickly what you have to do."* CLARK 2005. 301.

¹⁰⁶ *"So on the tenth day after the burial the king sent some dukes and earls at four o'clock in the morning to get the earl's body dug up and see if the head had been joined back to the body, as the people said it had."* CLARK 2005. 300-301.

Konklúzió

Az 1377 és 1382 között lezajló uralkodóváltások Nyugat-Európa szerte éreztették hatásaikat. Walsingham elbeszélése alapján II. Richardra regnálása kezdetén reménysugárként tekintett. Ebből kifolyólag a krónikás művének első felében legnagyobb mértékben a keresztény egység és az 1381-es felkelésben résztvevő tömegek okozta anarchiára és az ebből származó aggodalmaira koncentrált. Walsinghamet követve a generációváltás és II. Richard összetett személyiségének negatív hatásai csupán az 1380-as évek közepétől lettek hangsúlyosak.¹⁰⁷ Erről az időszakról a korábbiakhoz képest arányaiban lényegesen kevesebb egyháztörténeti kérdés kerül előtérbe (melynek egyik fő oka természetesen John Wycliffe 1384-ben bekövetkező halála), szemben az egyre hangsúlyosabb politikai konfliktusokkal. Megítélésem szerint Walsingham bizalmának első komolyabb törése a király irányában az 1380-as évek közepén történt. Először II. Richard királyi alkalmassága kérdőjeleződött meg a krónikás szemében John of Gaunttal szemben az 1383-as év kapcsán; majd pedig az igazságos uralkodóképpen alakult ki egy, a történetíró szemében visszafordíthatatlan negatív fordulat a Gloucester hercegével való ellenségeskedés eredményeként.¹⁰⁸

A II. Richardról kialakult negatív képnek számos komponense van. John Taylor szerint általánosan megfigyelhető, hogy a krónikások meglehetősen hűvös formában emlékeznek meg Richard személyes uralmáról. A történész azt is megállapítja, hogy Walsingham többször átírta krónikáját és a végső verzió meglehetősen Richard-ellenes élt kapott.¹⁰⁹ A kialakult képben minden bizonnyal a dinasztia váltás is közrejátszott, különösképpen miután IV. Henriknek legitimitásáért folyamatosan küzdenie kellett, így a Lancastereknek érdekében állt rossz színben feltüntetni elődjüket. A negatív visszhang további okaként fontos tényező, hogy II. Richard regnálásáról nincs egyetlen királyi szemszögből írt krónika sem.¹¹⁰ George Holmes kutatása szerint Richard megítélése azért is rendkívül problematikus mert amellet, hogy az uralkodó sem politikai sem pedig katonai szempontból nem volt sikeres idealizmusa révén, a mérleg másik oldalán impulzív jelleme mellett az érzékenység és az intelligencia is fontos része volt személyiségének. John Taylor egy másik magyarázatot ad miért tűnik fel Richard ennyire negatívan a krónikákban. Feltételezése szerint Richard kívül esett az ideális

¹⁰⁷ George B. Stow kutatásai szerint Walsingham annál inkább elidegenedett és kritikussá vált Richard uralkodásával szemben, ahogy az egyre abszolutisztikusabb jelleget öltött. STOW 1984. 83.

¹⁰⁸ CLARK 2005. 221.

¹⁰⁹ Walsinghamról 1420 utánról, nem rendelkezünk információval, de miként Clark rámutat, nem kizárható, hogy a krónikás még a tárgyalt évtized végén is életben volt. Ez esetben viszont még az 1422-es eseményeket is lehetett ideje többször újraírni. CLARK 2005. 7; STOW 1984. 72.

¹¹⁰ Walsingham írt rövidebb részleteket kortársként is az események történéseivel egy időben, például az 1376-77-es év kapcsán, melyben kifejezi elégedetlenségét John of Gaunt kormányzásával kapcsolatban. GOODMAN, Anthony and GILLESPIE, James L. (ed.): Richard II The art of Kingship. Oxford. 1999. 17.

királyképnek a korban általánosan elfogadott formáján; a személyéhez hasonló uralkodói jellem a történetírók számára ismeretlen volt.¹¹¹

Fontos kérdés azonban, hogy a krónikák írói információikat honnét szerzik, és ebből kifolyólag, hogy mennyire megbízhatóak. Walsingham szinte élete egészét St. Albans-ban töltötte, ennek következményeként az események jelentős részéről csak az apátságba látogatóktól hallhatott.¹¹² A történetírónak ugyanakkor lehettek személyes impressziói is a királyról, igaz csupán regnálása kezdetéről.¹¹³ A középkori királyok megítélése a krónikákban rendszerint katonai sikereik és az egyházzal való viszony alapján történt, de nem elhanyagolható az uralmukat követő arisztokrácia sem - II. Richard esetében különösen fontos az utóbbi tényező. A krónikával kapcsolatban további fontos szempont, hogy nem tudhatjuk biztosra melyek a Walsingham illetve a más által írt részek.¹¹⁴

Ahhoz, hogy Richardot és a regnálásához köthető generációváltást minél objektívabban vizsgálhassuk, számtalan szempontot kell figyelembe vennünk. Elődje, III. Edward uralkodásának jelentős részében hódító királyként vezette Angliát, Richard nem rendelkezett efféle sikerekkel. Az összehasonlítások ugyanakkor különösképpen kézenfekvőek, ha két egymást követő uralkodóról van szó. Richard utódai legitimitásuk érdekében elődjüket negatív uralkodóként tüntették fel, hogy saját alkalmasságukat minél inkább kihangsúlyozzák.¹¹⁵ Az efféle propaganda megítélésem szerint nem feltétlenül a Richarddal szemben való ellenszenv megnyilvánulása. Bár Henry of Bolingbroke (IV. Henrik) szintén szembekerült Richarddal, a korábbiakban bizonyosan baráti viszonyt ápoltak, hiszen mikor Gloucester tárgyalásra kényszerítette Richardot 1387-ben, akkor egyedül későbbi legyőzője állt ki az uralkodó mellett. II. Richard, akár csak tetteinek megítélése, számtalan kettősséget hordoz magában. Miként George Holmes is megállapítja, a politikai realitás hiánya és az esetekben impulzív, konfliktust generáló fellépés szemben a kivételes intelligenciával, és a franciaországi háborúk megszűnését eredményező békevágygal és a kompromisszumkészség kétségtelenül érdekes és ellentmondásos személlyé teszik az uralkodót. Talán pontosan ez a

¹¹¹ GOODMAN-GILLESPIE 1999. 16-18; 21; HOLMES 1962. 187.

¹¹² A krónikájának kezdőpontul szolgáló parlament leírásához is egy bedfordshire-i lovag, Sir Thomas Hoo beszámolóját használta fel. GOODMAN-GILLESPIE 1999. 32.

¹¹³ John Taylor kutatásai szerint Richard az 1381-es lázadás után és 1383-ban is járt St. Albansban, valamint 1400 februárjában a király holtteste is az apátságban nyugodott a Langleybe tartó gyászmenet idején. GOODMAN-GILLESPIE 1999. 32.

¹¹⁴ GOODMAN-GILLESPIE 1999. 20; STOW 1984. 69.

¹¹⁵ Thomas Arundel Richard trónfosztásakor szentbeszédben szólt a megbuktatott uralkodóról. Az érsek érvelését a fiatal kormányzat tapasztalatlanságából eredő hibákra építette fel, azt hangoztatva, hogy az embereket, nem egy gyermeknek, hanem egy férfinak kell vezetnie. Az uralkodó korával történő magyarázat azért támadható, mert II. Richard és IV. Henrik mindketten 32 évesek voltak. FLETCHER, Christopher: *Manhood and politics in the reign of Richard II In Past and Present*. 189 (Nov. 2005). 4-5.

fajta kiszámíthatatlanság és újszerű királyi stílus az, amiért a történészek körében az egyik legkutatottabb középkori angol uralkodó.¹¹⁶

¹¹⁶ HOLMES 1962. 186-187.

Felhasznált irodalom

Forrás:

- BERETON, Geoffrey (ed.): *Jean Froissart Chronicles*. London 1978.
- CLARK, James G. (ed.): *The Chronica Maiora of Thomas Walsingham 1376–1422*: Transl. David Preest. Woodbridge. 2005.
- DOYLE, James E.: *A Chronicle of England B.C. 55-A.D. 1485*. Roberts & Green. London. 1864.
- FROISSART *krónikája* (Kulcsár Zsuzsanna válogatása). Hap Béla-Szeredi Anna (ford.): Gondolat. Budapest. 1971.

Szakirodalom:

- BARBER, Richard: *Edward, Prince of Wales and Aquitaine*. Woodbridge. 1996.
- BIGGS, Douglas: *Three Armies in Britain The Irish Campaign of Richard II and the Usurpation of Henry IV, 1397-1399*. Boston. 2006.
- BOTHWELL, J. S.: *Edward III and The English Peerage*. Woodbridge. 2004.
- CURRY, Anne: *Essential Histories: The Hundred Years's War 1337-1453*. London. 2005.
- GERTZ, SunHee Kim: *The New Middle Ages: Visual Power and Fame in René d'Anjou, Geoffrey Chaucer, and The Black Prince*. New York. 2010.
- GOODMAN, Anthony and GILLESPIE, James L. (ed.): *Richard II The art of Kingship*. Oxford. 1999.
- GOODMAN, Anthony: *John of Gaunt: The Exercise of Princely Power in Fourteenth-century Europe*. Harlow. 1992.
- HAMILTON, J. S.: *The Plantagenets: History of a Dynasty*. Cornwall. 2010.
- HOLMES, George: *The Later Middle Ages 1272-1485*. Thomas Nelson and sons Ltd. 1962.
- JONES, Dan: *Summer of Blood: The Peasants' Revolt of 1381*. London. 2009.
- JONES, Dan: *The Plantagenets: The Kings Who Made England*. London. 2013.
- JONES, Michael (ed.): *The New Cambridge Medieval History – volume VI. c.1300-c.1415*. Cambridge. 2008.
- KEEN, Maurice H.: *England in the Later Middle Ages 2nd edition*. Oxford. 2003.
- KING, Andy, Penman A. Michael (ed.): *England and Scotland in the Fouteenth Century: New Perspectives*. Woodbridge. 2007.
- MORTIMER, Ian: *Medival Intrigue: Decoding Royal Conspiracies*. London. 2010.
- MORTIMER, Ian: *The Perfect King: Life of Edward III, Father of the English Nation*. London. 2006.

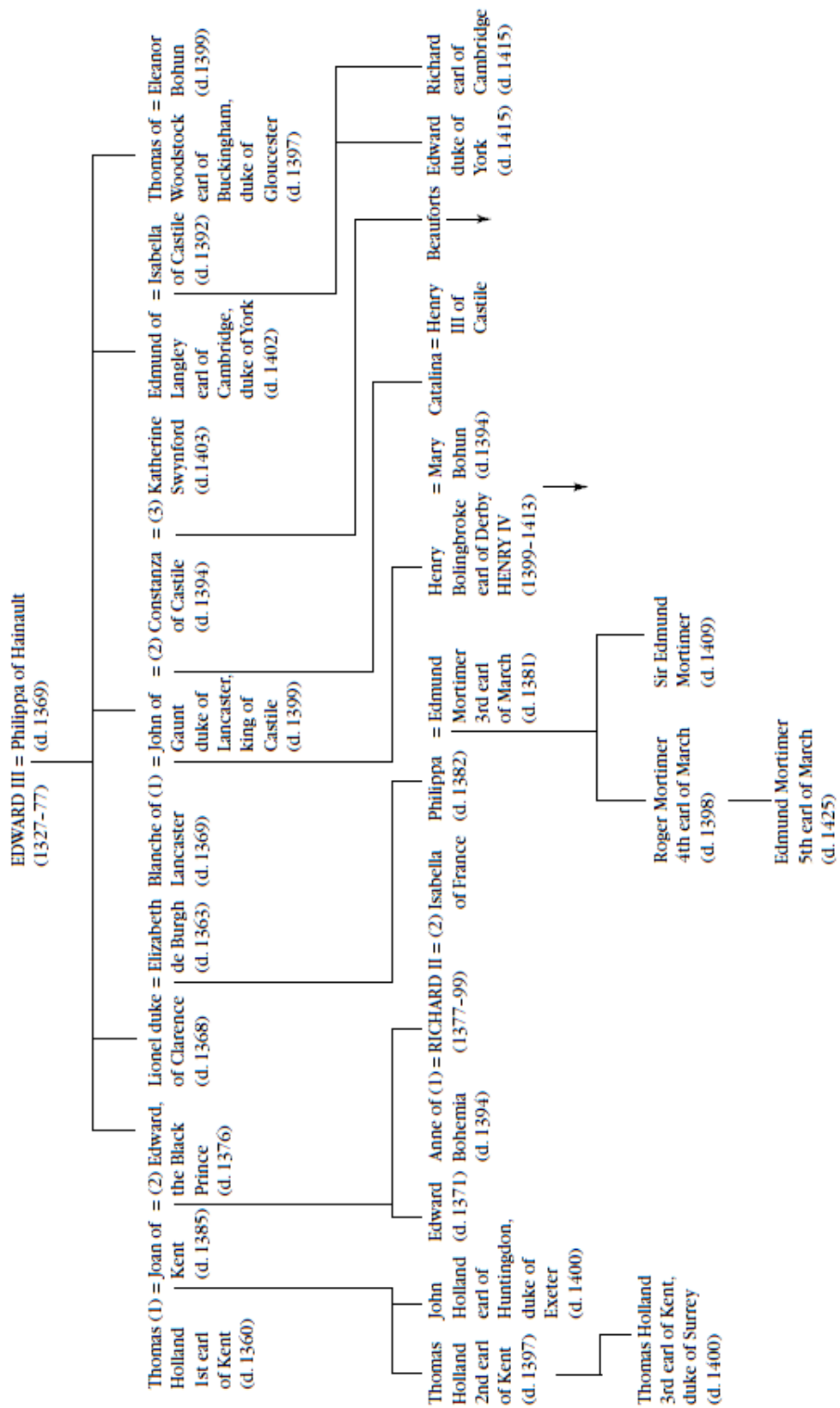
- NEILLANDS, Robin: *The Hundred Years War Revised Edition*. London. 2003.
- O'CALLAGHAN, Joseph F.: *A History of Medieval Spain*. London. 1994.
- OMAN, Charles: *The Great Revolt of 1381*. Oxford. 1969.
- PRESTWICH, Michael: *The New Oxford History of England: Plantagenet England 1225-1360*. Oxford. 2005.
- SCMITT, Jean-Claude: *Ghosts in the Middle Ages: The Living and the Dead in Medieval Society*. Chicago. 1998.
- STUART Roderick W.: *Royalty for commoners: The Complete Known Lineage of John of Gaunt, Son of Edward III. King of England, and Queen Philippa (New 4th Edition)*. Baltimore. 2010.
- TUCK, Anthony: *Crown and Nobility England 1272-1461 2nd edition*. Blackwell Publishers Ltd. 1999.
- TUCK, Anthony: *Richard II and the English Nobility*. London. 1973.
- VILLALON, L. J. Andrew and KAGAY, Donald J. (ed.): *Hundred Years War: A Wider Focus*. Boston. 2005.
- WAUGH, Scott L.: *England in the Reign of Edward III*. Cambridge. 1991.

Tanulmányok:

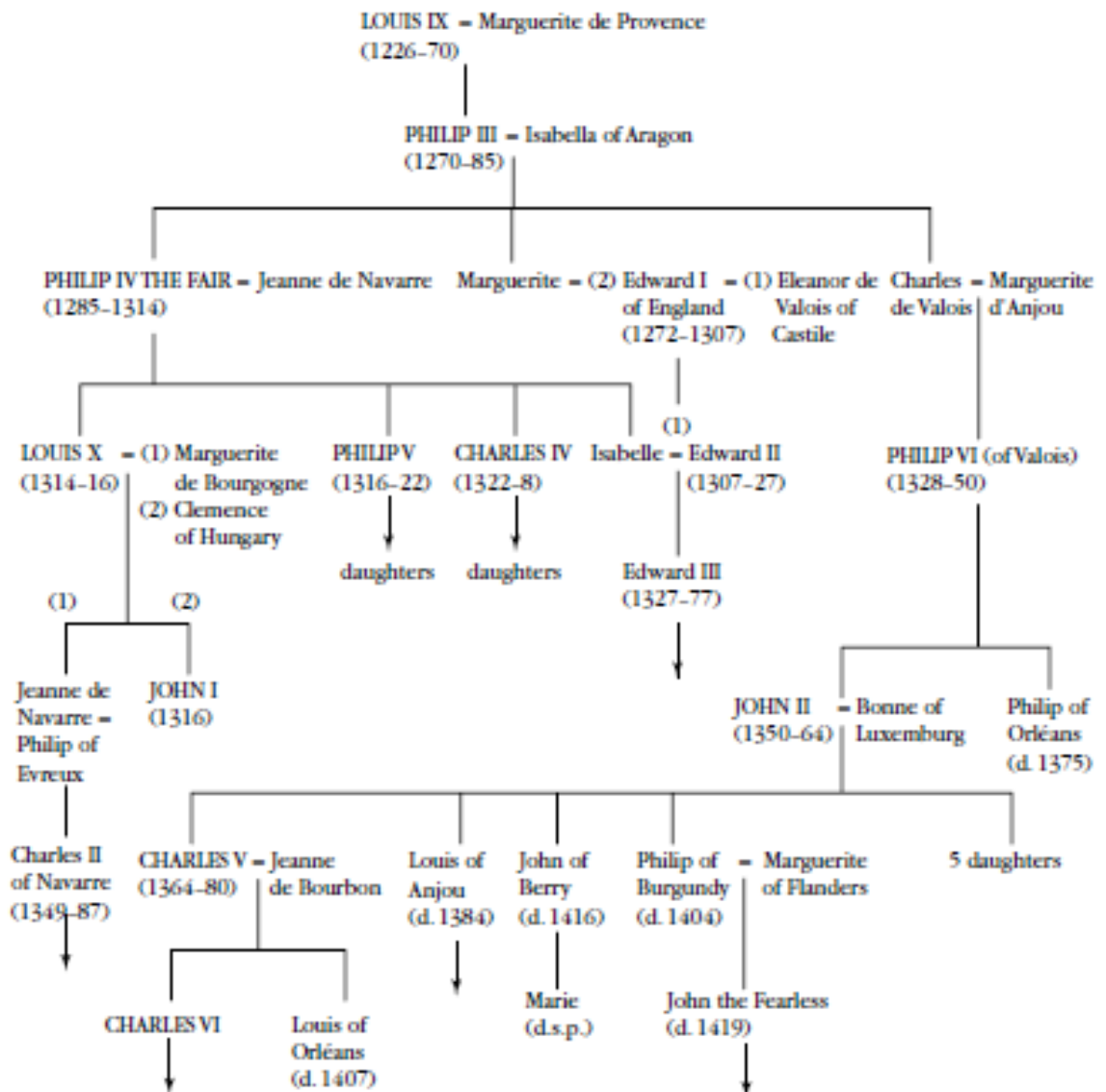
- FLETCHER, Christopher: *Charles VI and Richard II: Inconstant Youths* In *Recording Medieval Lives: proceedings of the 2005 Harlaxton Symposium*. Donnington. 2009. 85-101.
- FLETCHER, Christopher: *Manhood and Politics in The Reign of Richard II* In *Past and Present*. 189 (Nov. 2005). 3-39.
- GOODMAN, Anthony: *John of Gaunt: Paradigm of the Late Fourteenth-Century Crisis* In *Transactions of the Royal Historical Society. Fifth Series* 37 (1987). 133-148.
- ORMROD, W. M.: *The Personal Religion of Edward III* In *Speculum*. 64/4 (Oct. 1989). 849-877.
- ORMROD, W. M.: *The Trials of Alice Perrers* In *Speculum*. 83/2 (Apr. 2008). 366-396.
- PALMER, J. J. N.: *The Anglo-French Peace Negotiations, 1390-1396: The Alexander Prize Essay* In *Transactions of the Royal Historical Society. Fifth Series* 16 (1966). 81-94.
- STILLWELL, Gardiner: *John Gower and the Last Years of Edward III* In *Studies in Philology*. 45/3 (Jul. 1948). 454-471.
- STOW, George B.: *Richard II in Thomas Walsingham's Chronicles* In *Speculum*. 59/1 (Jan. 1984). 68-102.

Mellékletek

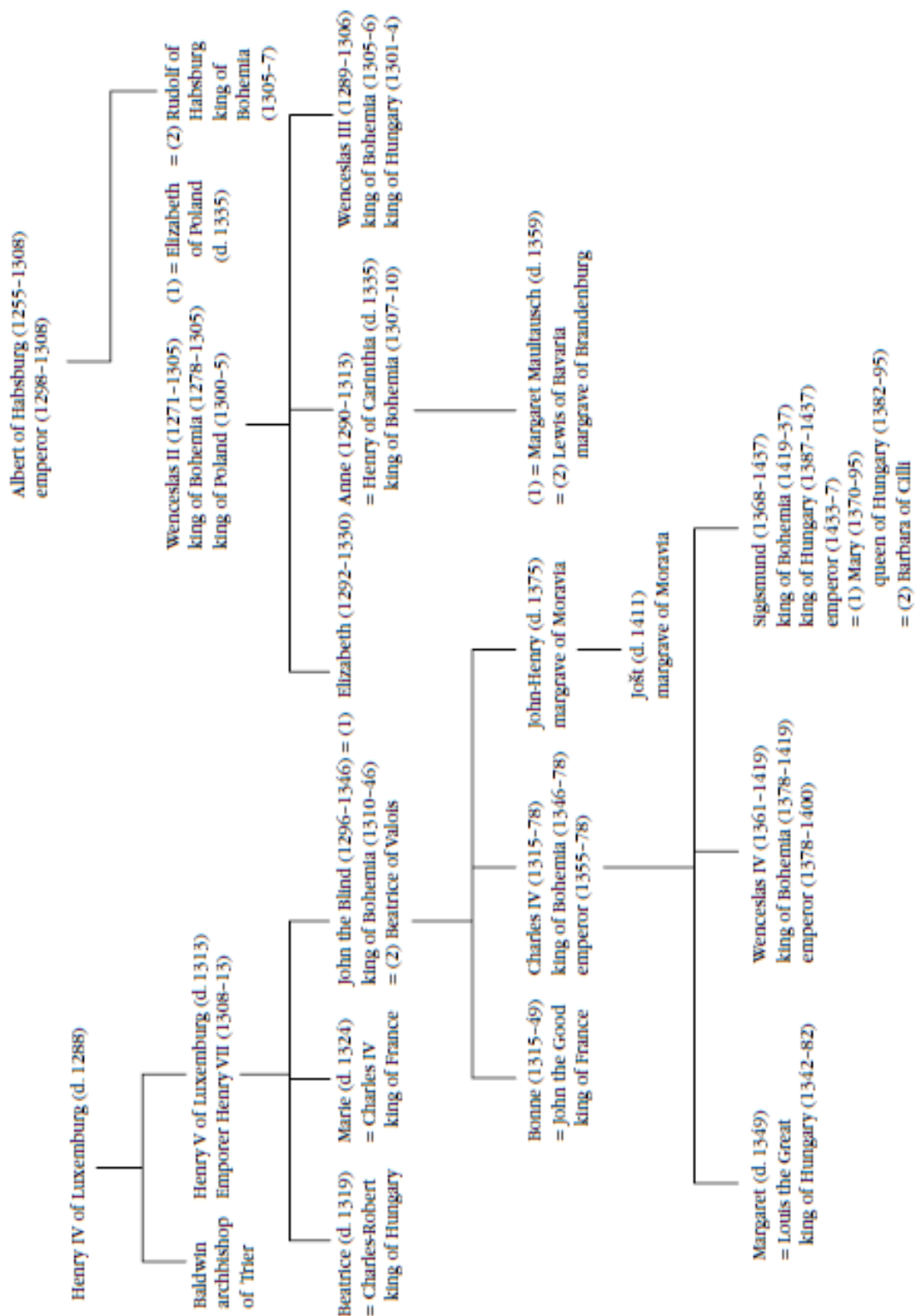
Képtár

A királyi család II. Richard korában (1. Kép)

A kései Capetingek és a Valois-ák (2.kép)

A Luxemburgi ház (3.kép)

Képek jegyzéke

A királyi család II. Richard korában (1. Kép): JONES, Michael (ed.): The New Cambridge Medieval History – volume VI. c.1300-c.1415. Cambridge. 2008. 886.

A kései Capetingek és a Valois-ák (2.kép): JONES, Michael (ed.): The New Cambridge Medieval History – volume VI. c.1300-c.1415. Cambridge. 2008. 887.

A Luxemburgi ház (3.kép): JONES, Michael (ed.): The New Cambridge Medieval History – volume VI. c.1300-c.1415. Cambridge. 2008. 891.

Az Anjouk Nápolyban és Magyarországon (4. kép): JONES, Michael (ed.): The New Cambridge Medieval History – volume VI. c.1300-c.1415. Cambridge. 2008. 892-893.